

УДК 339.727:061.1ЄС

Данилова Ю. Ю.*

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ ЄС У ПОСТКРИЗОВИЙ ПЕРІОД

У наведеному дослідженні розглянуто основні тенденції на фінансовому ринку та ринку банківських послуг ЄС у посткризовий період, коли довіра з боку споживачів та інвесторів почала відновлюватись; проаналізовано розвиток ринку кредитів та депозитів за період 2007-2012 рр.

Ключові слова: банківські послуги, кредити, активи фінансового сектору, депозити, Міжнародні Валютні Інституції, кредитні Інституції.

The offered research provides consideration of the main tendencies on the financial market and the market of banking services in the EU during the post-crisis period; analysis of the basic indicators of the development of the credit and deposit markets of the EU during the period 2007-2012.

Key words: banking services, credits, EU financial sector assets, deposits, Monetary Financial Institutions, credit Institutions.

В даном дослідженні рассмотрены основные тенденции на финансовом рынке и рынке банковских услуг ЕС в посткризисный период, когда доверие с боку потребителей и инвесторов начало постепенно возобновляться; проанализировано развитие рынка кредитов и депозитов за период 2007-2012 года.

Ключевые слова: банковские услуги, кредиты, активы финансового сектора, депозиты, Международные Валютные Институции, кредитные Институции.

Постановка проблеми. З кінця 2011 року ринок банківських послуг ЄС продемонстрував деякі позитивні зрушення щодо відновлення ринкової довіри – як зі сторони інвесторів у боргові активи, так і зі сторони пайових інвесторів. Не дивлячись на це, такі зміни можуть виявитись лише тимчасовими, і макроекономічне середовище для більшості європейських банків залишається все ж таким «крихким», особливо для тих банків, які самі по собі є фінансово нестабільними. Таке складне макроекономічне середовище, що зумовлене наслідками кризи буде чинити негативний вплив на доходи банків і у майбутньому, хоча і різною мірою в залежності від країни та банків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням основних тенденцій розвитку та функціонування фінансового ринку та ринку банківських послуг ЄС займаються багато зарубіжних та вітчизняних вчених, серед яких слід відзначити дослідження М. Алексеєнка, П. Аллена, М. Безнощенка, Б. Бухвальда, В. Вітлінського, В. Гейця, Е. Ліканена, В. Мазуренка, О. Мозгового, Т. Еша, В. Проскуровської, Д. Котца, Т. Коха, А. Філіпенка, К. Форстера, А. Хаусера, С. Циганова, С. Шумської та ін.

* аспірант кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: доцент Мазуренко В.І.

В останніх публікаціях та звітах Європейського Центрального Банку (European Central Bank), Європейської Банківської Організації (European Banking Authority) та Експертної групи високого рівня (High-level Expert Group) досліджено та проведено аналіз тенденцій розвитку фінансового ринку та ринку банківських послуг ЄС у кризовий та посткризовий періоди. Так, зокрема, у фінальному звіті Експертної групи високого рівня «High-level Expert Group on reforming the structure of the EU banking sector» наведені статистичні дані, щодо тенденцій на ринку банківських послуг ЄС у кризовий період. У звіті також проаналізовано останні регулятивні ініціативи Європейського Центрального Банку, Європейської Комісії, Базельського комітету з банківського нагляду та інших уповноважених органів, що стосуються створення Банківського Союзу країн ЄС та інших заходів із оздоровлення банківської системи Європейського Союзу.

У звіті Європейської Банківської Організації 2013 року «Risk assessment of the European Banking System» досліджено проблеми розробленості банківської системи країн ЄС, та наведено результати проведеного опитування щодо оцінки банківських ризиків (Risk Assessment Questionnaire), яке Європейська Банківська Організація проводить щорічно.

Водночас, аналізу та систематизації потребують тенденції та динаміка розвитку банківського сектору Європейського Союзу у посткризовий період.

Мета статті. Метою даного дослідження є аналіз та систематизація основних тенденцій розвитку ринку банківських послуг ЄС у посткризовий період.

Об'єкт дослідження. Розвиток ринку банківських послуг ЄС у посткризовий період характеризується поступовим відновленням довіри як з боку споживачів, так і з боку інвесторів, та покращенням основних макроекономічних показників. Об'єктом даного дослідження є банківський сектор ЄС.

Виклад основного матеріалу дослідження. Останні десять років у ЄС простежується тенденція до скорочення кредитних інституцій, і під впливом світової фінансової кризи таке скорочення відбувалось і у 2012 році. За цей самий період кількість кредитних інституцій у ЄС скоротилась на 1500 таких установ до 8060 кредитних інституцій на кінець року. Така фінансова консолідація супроводжується стійким зростанням банківських активів, що засвідчує зростання сукупних активів на 85% у 2011 порівняно з 2001. За цей самий період позикова база на фінансування підприємств та приватних осіб зросла на 69%, при чому на 79% зросла кількість депозитів у європейських банках [4, с. 6].

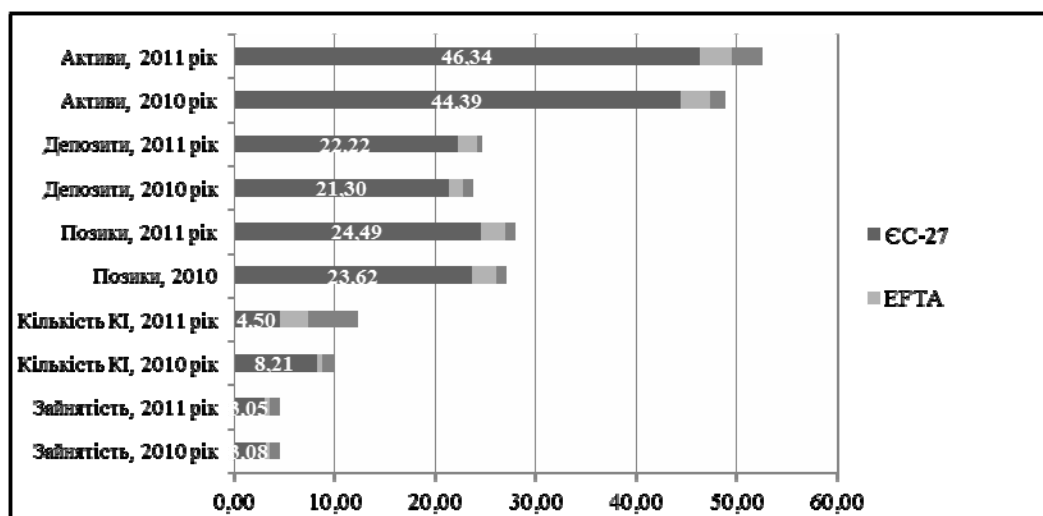

Рис. 1 Загальні активи, позики, депозити (у трлн. євро), кількість Кредитних Інституцій і кількість працівників (у тисячах), за 2010 та 2011 роки.

Джерело: складено автором за даними [4]

Кінець 2011 року закінчився для фінансового сектору на позитивній ноті: сукупні активи зросли на 4,4%, у тому числі зросли кредити і депозити на 3,7% і 4,3% відповідно. Однак, навіть за такими позитивними даними ховається більш складна ситуація, про яку свідчать дані на рис. 1.

Практично 3/4 (72%) активів фінансового сектору ЄС знаходяться у країнах Єврозони. В свою чергу, 3/4 активів країн, що не входять до Єврозони зосереджені у Великій Британії, країні, що задає темп зростання активів у своєму регіоні [4, с. 6].

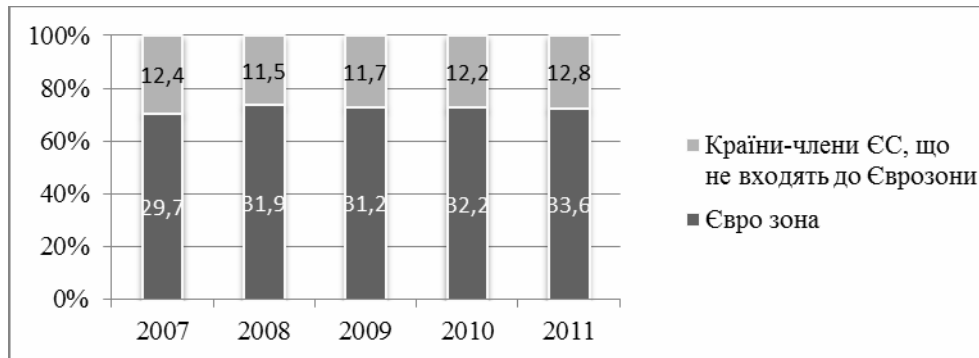

Рис. 2 Сукупні активи Міжнародних Валютних Інституцій ЄС (трлн. євро)

Джерело: складено автором за даними [4]

Загальні активи Міжнародних Валютних Інституцій (Monetary Financial Institutions) ЄС зросли на 1,9 трлн. у 2011 році. Найбільші темпи зростання активів у фінансовому секторі продемонструвала такі країни, як: Фінляндія (33,7%), Нідерланди (7,5%), Італія (7,3%), Франція (7,2%), Швеція (6,8%), Велика Британія (5,8%), Бельгія (5%) та Болгарія (5,2%). Для порівняння, найбільше скорочення банківських активів було у Ірландії (-14%). Негативні тенденції також простежувались в Угорщині (-8,7%), Греції (-7,4%), Естонії (-6,6%), Литві (-3,8%), Латвії (-3,0%) та Словенії (-1,3%) [4, с.7].

Що стосується банківських позик, то $\frac{3}{4}$ загальних позик MFI у ЄС належать Єврозоні, а $\frac{1}{4}$ належить країнам поза зоною євро. У 2011 році загальні позики MFI у ЄС продемонстрували зростання на 0,88 трлн. євро, або на 3,7%. У Єврозоні кількість позик зросла на 4% у 2011 році, а загальні позики у країнах, що не входять до Єврозони зросли на помірні 2% [4, с. 8].

Велика частка зростання позик у ЄС припадає на міжбанківське кредитування (0,84 трлн. євро), що демонструє близько 12% річного зростання цього портфелю позик. Це є значним зростанням після кризового періоду, а особливо різкого падіння у 2010 році (-8%). Франція, Німеччина, Нідерланди та Фінляндія зробили значний внесок у зростання кредитування Міжнародних Валютних Інституцій іншими MFI у кінці 2011 року [4, с. 8]. Таке значне зростання міжбанківського кредитування було забезпечено двома трирічними операціями LTRO, який здійснив ЄЦБ у кінці 2011 року, при чому загальна сума таких операцій склала близько одного трлн. євро. Таким чином, ЄЦБ, як кредитор останньої інстанції, забезпечив уникнення так званого «кредитного звуження». Як результат, значна частина забезпеченої ліквідності була використана для міжбанківського ринку, і тільки частина його була направлена до сектору реальної економіки. Якщо вилучити цей портфель позик з рівняння, то взявши усі інші компоненти ми бачимо ситуацію застою у ЄС.

Якщо говорити про надання кредитів урядам, то таке кредитування мало значне зростання у 2010 році (на 20%), хоча у 2011 році простежувалось скорочення таких позик на 4,4%. В цілому, рівень виданих урядам кредитів у країнах ЄС залишається достатньо високим, порівняно з минулим десятиріччям.

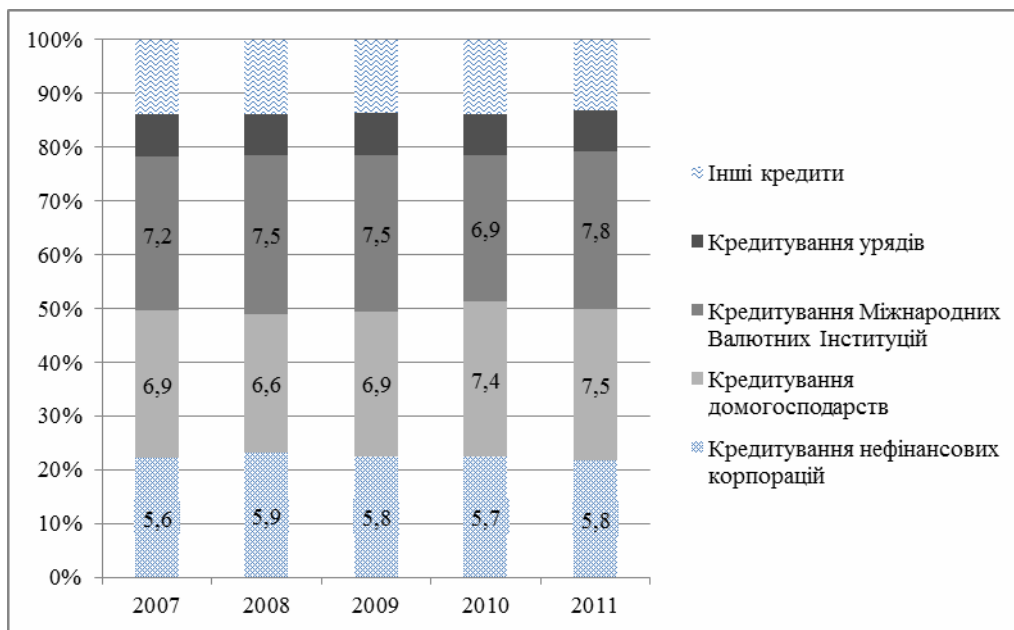

Рис. 3 Структура позик наданих Міжнародними Валютними Інституціями за період 2007-2011 роки, у трлн. євро.

Джерело: складено автором за даними [4]

Кредитування підприємств збільшилось менше ніж на 1% у 2011 році порівняно з 2010 роком, у той час як кредити населенню мали позитивне зростання (хоч і досить низьке) – на 1,7%.

Якщо говорити про структуру кредитування, то близько двох третин кредитів наданих домогосподарствам були призначені для купівлі житла. Цей елемент кредитного портфелю зріс на 2,5% у 2011 році (для порівняння середнє зростання у період 2004-2011 роки було на рівні 6%). У 2011 році у таких країнах ЄС як Румунія та Словаччина спостерігалась тенденція до зростання надання кредитів домогосподарствам призначених для купівлі житла майже вдвічі – 13,7% та 13,6% відповідно, зворотна ситуація спостерігалась у Ірландії (-19,3%) та Угорщині (-13,9%) [4, с. 8-9].

Споживчі кредити, що становлять 12% від загального обсягу наданих кредитів домогосподарствам, зменшились у середньому на 2,8% у 2011 році. Більша частина країн продемонструвала негативне зростання споживчих кредитів, так у Німеччині таке зростання було трохи більшим за нуль. Відповідно до даних МВФ рівень прострочених кредитів (NPL) у загальній кількості кредитів залишався на досить високому рівні у країнах ЄС у 2011 році. Середній коефіцієнт NPL у країнах ЄС-27 був на рівні 6,0%, а у Євросоні 5,6%.

Найбільша частка прострочених кредитів у загальній кількості кредитів була зареєстрована у Ірландії та Литві, 16,1% та 16,3% відповідно. Румунія, Греція та Болгарія мали коефіцієнт NPL нижче за 15% у загальній кількості кредитів у 2011 році. Найкраща ситуація була у Люксембурзі, Фінляндії та Швеції, так як рівень NPL був нижче 1% [4, с. 9-10].

Ринок депозитів у країнах ЄС продемонстрував тенденцію до помірному зростання у посткризовий період, що було обумовлено поступовим відновленням довіри до банківського сектору з боку споживачів. Так практично 80% усіх депозитів у ЄС зосереджені у Євросоні, де їх зростання у 2011 році склало 5%. У країнах, що не входять до Євросоні зростання було зовсім незначне - лише на рівні 3%, і більше половини депозитів зосереджені у фінансових інституціях Великої Британії.

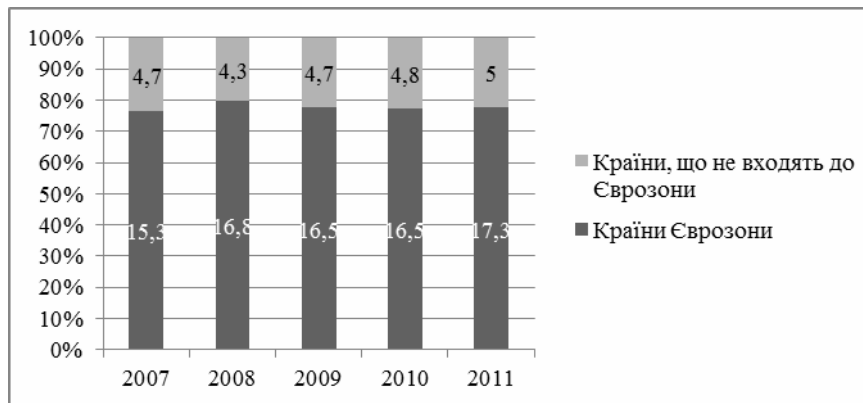

Рис. 4 Депозити MFI у країнах-членах ЄС у період 2007-2011 роки, у трлн. євро

Джерело: складено автором за даними [4]

Депозити MFI зросли у 2011 році на 4,3% або на 0,9 трлн. євро. Значення зменшення депозитів було зареєстровано в Греції (-19,9%) та Ірландії (-16,2%), а також на Кіпрі (-9,6%); протилежна ситуація спостерігалась у Болгарії (10,4%), Фінляндії (11,1%) та Франції (16%), де кількість депозитів зросла вдвічі. Значне зростання депозитів у 2011 році мало місце на ринку міжбанківських депозитів (0,7 трлн. євро із загального зростання депозитів у 0,9 трлн. євро), а останні 0,2 трлн. євро на рахунку депозитів зроблених немонетарними установами. Цікавим є той факт, що найбільша частина депозитів, що знаходиться на утриманні європейських MFI розміщуються іншими MFI зони євро – 37% у загальній кількості депозитів. Друга найбільша частина депозитів – депозити домогосподарств, що складають 34% загальних депозитів MFI зони євро. У свою чергу, депозити інших фінансових інституцій складають 13% загальних депозитів MFI зони євро, а депозити не фінансових корпорації складають близько 10% [4, с. 11-12].

Аналіз наведених даних свідчить про значні відмінності в структурі депозитів і кредитів контрагентів. Так, обсяг розміщених на депозитах та запозичених коштів MFI іншим MFI та домогосподарствами приблизно однакові. Однак уряди і не фінансові корпорації є чистими позичальниками: вони позичають у MFI коштів чітко у три рази більше ніж вони розміщують на депозитах.

Коефіцієнт відношення кредитів до депозитів (Loan-to-Deposit ratio) у країнах-членах ЄС демонстрував тенденцію до зниження у останні роки. У 2011 році він був нижче за 115% [4, с.13]. Така тенденція свідчить про скорочення на балансі фінансового сектора важеля співвідношення з реальним сектором економіки.

Що ж стосується платежів, то згідно з даними Європейського Центрального Банку кількість безготівкових трансакцій зросла на 4,6% у 2011 році, у той час як вартість таких операцій зросла на 5,5%. Домінуючим типом таких трансакцій є кредитні перекази, що у 2011 році склали 27,5% загального обсягу безготівкових платежів (213 трлн. євро). Середня вартість таких переказів у ЄС складає близько 850 євро. Близько половини трансакцій з кредитних переказів у ЄС має місце у таких країнах як Німеччина, Франція та Велика Британія [4, с. 13].

У контексті останніх реформ на ринку банківських послуг ЄС, а саме впровадження правил Базель III та у контексті регулятивних положень ЄС щодо вимог до капіталу для банків (CRD IV / CRR), європейські банки продовжують зміцнювати свій рівень регулятивного капіталу. Деякі країни-члени ЄС продовжують поліпшення значення коефіцієнту достатності регулятивного капіталу. Так, згідно з даними МВФ, у період з 2007 по 2012 роки, бельгійські банки зробили значні спроби для зростання цього коефіцієнту у зазначений період на 8,1%, і на кінець 2011 – початок 2012 року коефіцієнт достатності регулятивного капіталу склав 19,3%. Німецькі банки збільшили цей показник на 3,2% до

16,1%, італійські на 2% за той самий період і коефіцієнт досяг значення 12,1%. Для порівняння для банків США зростання цього показника склало 2,5% з 2007 року і досягло 15,3% у 2011 році (підраховано згідно до принципів Базель I), а японські банки продемонстрували зовсім незначне зростання (на 0,9%), і у кінці 2011 року коефіцієнт досяг 14,2% [2, с. 7].

Беручи до уваги складну економічну ситуацію у 2011 році, загальна дохідність Європейських банків залишилась відносно низькою. Згідно до даних МВФ, дані по країнам ЄС щодо індексу ROE (показник рентабельності, що характеризує дохідність акціонерного капіталу) дуже різняться: ірландські банки спромогли покращити значення індексу з -3,0% у 2010 до -0,9% у 2011, а грецькі банки показали абсолютно протилежну тенденцію – з -0,6% у 2010 до -2,1% у 2011, індекс ROE для португальських банків, у свою чергу, також впав до -0,3% у 2011, італійські банки також продемонстрували зменшення цього показника на 0,9%. Іспанські банки підтримували більш-менш такий самий рівень дохідності у 2011-2012 роках, як і у 2010 році, внаслідок чого індекс склав скромні 0,2% [4].

Висновки та пропозиції. Незважаючи на значний негативний вплив фінансової кризи на діяльність європейських банків, розмір капіталу банків ЄС у 2012 році був набагато більшим, ніж кілька років тому, що обумовило здатність банків справлятися в разі форс-мажорних обставин. Тим не менш, рівень напруженості та поточної економічної, фінансової та політичної ситуації ставить під сумнів достатність цієї нормативної вимоги для значного покращення ситуації у банківському секторі країн ЄС. Хоча ринок кредитів і депозитів у країнах-членах ЄС у 2011-2012 роках продемонстрував тенденцію до помірному зростання, рівень прострочених кредитів все ще залишається надто високим. Зменшення рівня споживчих кредитів свідчить про те, що довіра з боку споживачів відновлюється досить повільно. Більш того, ситуація на національних ринках банківських послуг країн-членів ЄС дуже відрізняється, у той час як одні країни демонструють значне зростання банківського сектору, покращення умов кредитування та поліпшення значення коефіцієнту достатності регулятивного капіталу, інші країни мають зовсім протилежні тенденції у банківському секторі. Саме така ситуація зумовила необхідність прийняття відповідних заходів щодо вдосконалення системи банківського регулювання і нагляду на рівні ЄС на основі впровадження єдиної системи макропруденційного нагляду та аналізу, запровадження єдиної європейської схеми гарантування вкладів та створення Банківського Союзу країн ЄС.

Список використаних джерел

1. Business models in European banking: a pre-and post-crisis screening / [Commission Staff Working Document]. – F-n-M.: CEPS, 2011. – 127 p. (SEC(2011)1487, December.).
2. EBA. Risk assessment of the European Banking System. – 2012. – 37 p. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://eba.europa.eu/cebs/media/Publications/report/EBA-BS-2012-273--Risk-Assessment-Report---January-2013-.pdf>
3. Liikanen E. High-level Expert Group on reforming the structure of the EU banking sector. – October 2012. 139p. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://ec.europa.eu/internal_market/bank/docs/high-level_expert_group/report_en.pdf
4. Proskurovska V. European Banking Figures 2012// European Banking Federation, October 2012.78p. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.ebf-fbe.eu/uploads/FF2012.pdf>

5. Mehran H., Morrison A. and Shapiro J. Corporate governance and banks: Have we learned from the crisis [report of Centre for European Policy Studies] / [prepared by H.Mehran, A.Morrison and J.Shapiro]. – F-n-M.: CEPS, 2012. – 106 p.
6. Sapir A. Europe after the crisis: less or more role for nation states in money and finance? / A.Sapir // Oxford Review of Economic Policy. – 2011. – N4. – Vol. 27.